

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 3. avgusta 1881.

Obseg: Nekaj o kmetijstvu na Danskem, Švedskem in Norvežkem. — Vrbar, rojar ali lesni črv. (Konec.) — Ali je prav da Ljubljana nehvaležnim Topčidercem pošilja gnoj? — Kako stoji z vipavskim sadjerejskim društvom? — Gospodarske novice. — Matica slovenska in pa slovenske šolske knjige. — Slovansko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nekaj o kmetijstvu na Danskem, Švedskem in Norvežkem.

Pogled v tujo deželo je kos nauka domači.

Ali ne bi, častiti naši čitatelji, pričakovali iz Kristianije, glavnega mesta Norvegije, vse drugačnega dopisa nego poročilo o kmetijskih zadevah? Res bi jim od ondot o mnogoterih drugih rečeh pisati mogel, vendar prav kmetijstvo se mi med družimi znamenitostmi zdi predmet, ki čitatelje „Novic“ utegne zanimati, naj jim tedaj o njem kaj povem.

Ko sem iz velike Nemčije na majhno Dansko došel, vzbudil mi je prvi pogled na to prekrasno kultivirano zemljo najprijetnejše občutke; naravno je toraj bilo, da sem brž v razmere in življenje obdelovateljev te zemlje svoje oči vprl.

Iz Danskega sem šel na Švedsko, in tudi ondi se mi je oko razveseljevalo na najlepših prizorih v vsem, kar se kmetijstva tiče, a tudi Norvežka, kolikor sem do sedaj te zemlje videl, se primeroma vredno uvrstiti more Danski in Švedski.

Kmečki stan je v teh bratskih treh kraljestvih prav za prav merodajen, vladajoč faktor; on je jedro, in to zdravo in čvrsto jedro dotičnih narodov. Kmečki stan se tukaj nikakor ne za kakošen inferioren (nižji) oddelek ljudstva ne smatra, ampak deležen je popolno vse časti, katere je vreden; zato pa, da je časti vreden, zato se on sam vrlo briga. V obče je tukaj med kmeti toliko blagostanja, kakor se ga malo kje drugod nahaja; to blagostanje pa ravno tukajšnjim kmetom toliko veljave daje, kakoršne drugod kmetje imeti ne morejo.

I kaj je vzrok temu blagostanju?

Na to vprašanje celó kratko odgovoriti, bilo bi težko, kajti mnogo je in različnih za to pogojev, vendar glavni in najvažnejši vzrok so kmetje sami.

Neumnost, nevednost, nemarnost je troje največih nesreč na svetu: kmetje na Danskem, Švedskem in Norvežkem pa niso niti neumni, niti nevedni, niti nemarni; mati narava jim je podarila mnogo praktičnega razuma in vstrajne marljivosti; njihove šole pa razvijajo ta naravni dar na vsakateri mogoči način, tako, da se tudi malokje toliko izvedeni in poučeni kmetovalci nahajajo, kakor v teh deželah. Kolika razlika med temi kmetovalci, in pa, na pr., gornje-ogerskimi, katere sem še junija meseca opazoval!

Tukaj na severu se kaže obča ljudska omika, kamor koli pogledaš; težko najdeš tū kmeta, ki bi brati in pisati ne znal in pa o zgodovini in razmerah svoje zemlje, svojega naroda ničesar ne vedel; uže od davna skrbni duhovni pastirji na to pazijo in odločno zahtevajo, da dečko ali deklica nekoliko teh vednosti imeti mora, kedar se za „konfirmacijo“ — protestantsko firmo — oglasi; drugače mladine ne konfirmujejo.

A ta nordiška mladina se v priprostitih selskih šolah ne uči samo gori omenjenih vednosti, temveč napotujejo se tudi po okolnostih za vsakatero umno gospodarsko življenje. Ker domá pri svojih stariših uže dober nauk dobivajo, kar pa jim od doma pomanjkuje, v šoli dopolnujejo in zboljšujejo, zato ni čuda, da poleg energične in vstrajne volje ti narodi vkljub mnogoterim neugodnostim njihovih dežel vsestransko napredujejo.

Nekateri deli Danske in Švedske so res jako rodoviti in plodni, zemlja je njivam in travnikom ugodna, da si ni boljše želeli, cele pokrajine se kažejo kakor veliki prekrasni vrtovi, vendar največi del Švedske in posebno Norvežke za kmetijstvo ni tako pripraven; boriti se imajo dotični prebivalci z neusmiljeno divjo naravo, a borijo se kolikor le mogoče uspešno, tako proti dolgotrajni zimi, kakor proti na dolgo in široko razprostranemu pečovju in močvirju. Kako prijeten, kako mil je prizor, ko popotnik v sredi, rekel bi, divje puščave, to je, velike goščate planjave, ki je doloma s kamenjem posuta, deloma z močvirji in mužami preprežena, kmečke dvore zagleda, katerih rudeče barvane stene, zelene ali tudi rudeče strehe in bela okna te uže od daleko prijazno k sebi vabijo! Nikjer še nisem tako prijaznih, snažnih in ljubkih kmečkih bivališč videl, kakor na Švedskem. Hiše so sicer vse lesene, tudi v provincialnih mestih je največ poslopij lesenih, vendar le so tako okusno in praktično izdelane, da ko leseno kmečko stanovanje z dvema nadstropjema vidiš, bi mislil, da je poletno bivališče kakošne odlične mestne gospode.

Ti nordiški kmetje lepo prebivajo in dobro živijo; da pa to zmorejo, zato tudi vse svoje skrbi na to obračajo. V obče imajo vsi germanski narodi, nekateri bolj, nekateri nekaj manj, za takošno po vsem praktično življenje eminentno mnogo razuma, kar se o slovanskih plemenih ne more reči. Nordiški kmet si natanko vse svoje dohodke in potrebe prevdari in proračuna, ter se po tem proračunu vestno in konsekvantno ravna: on torej niti časa niti denarja za nepotrebnosti ne troši,

temoč vse tako obračati vé, da si svojo korist in veljavne ugodnosti za življenje izboljšuje; v vsem njegovem mišljenju in dejanju je nek trezen, razumen red, povsodi neka konsekventna metoda, katera ga ob vstrajni volji najbolje k zaželenemu cilju vodi. Nordiški kmet je po tem načinu umen kmetovalec, bodi si, da se je v odličnih agrikolnih akademijah, ali v prosti vaški šoli izsolal, in pozna svoje potrebnosti ter primerne in dosegljive mu ugodnosti življenja, pa tudi način, si jih gotovo in pošteno pridobivati. Zato pa, da si jih pridobiva, mu velja njegova možata in vstrajna volja.

Kar našemu kmetu najbolj škoduje, so po mojem mnenju ravno tem nordiškimi kmetom nasprotni lastnosti. Naši ljudje živijo večidel prelahkomiselno ali brezmiiselno, neredno, brez vsega proračuna za najbližjo bodočnost, brez poznanja svojih pravih potreb in ugodnosti za življenje. Žalost me obhaja, ko mislim na nekatere naših vasi, v prekrasnih, od narave bogato nadarjenih pokrajinah, kjer je sicer še primerno zidanih hiš, ki se od daleč precej lepe kažejo; vendar ko bliže stopiš, uže brž na dvorišču povsod neprijeten nered vidiš, nemarnost te pika iz vseh kotov; če pogledaš na hišna okna, so gola in zaprašena; če stopiš čez smetljiv prag, najdeš zaduhlo, zakajeno, neprijazno sobo, postelja te nikakor k počitku ne vabi, in ponujena jed se ti s posodo vred gabi.

Na to se mi poreče: „Ljudstvo je ubožno, ne more drugače.“ Ne, to ni po vse res! Ljudstvo bi móglo drugače, ako bi znalo in hotelo: ne zmožnosti, ne sredstev, temuč boljše znanosti in boljše volje mu treba.

Tù ne more biti moj namen, bolj natančno popisovati kmetijstvo v gori omenjenih nordiških deželah, omenim pa le še, da tukaj se upotrebljavajo vsa najboljša izkustva, ki so dotičnim krajem primerna, tako, da je poljedelstvo in živinoreja v najlepšem razvitku.

Z živino se tukaj tudi mnogo bolje in po človeško ravna, nego pri nas. Takošnih surovosti pa, kakoršne se, na pr., na Ogerskem proti živalstvu vidi, bi tukaj si nikdo kar misliti ne mogel. Še nikjer na Danskem, Švedskem in Norveškem nisem videl izdelane in stepene živine, samo v mestu Janköping-u sem zapazil ob priliki nekega tedenskega sejma nekatere jarme iz bližnjih bregov, ki niso bili v dobri reji. Kakor je v obče goveja živina tukaj lepa in dobre reje, tako so posebno tudi konji; lepim droškarskim ali fiakarskim konjem v Kjöbenhavn-u (Kopenhagen), Stockholm-u in v Kristianiji se človek kar čuditi mora; tukaj še nisem videl slokega in izdelanega kljuseta. Ti vrli nordiški ljudje poznajo pravo mero za delo in počitek, za trud in ugodnosti tako samim sebi, kakor svoji živini — najboljši podpornici v težavah življenja.

Poleg omenjenih vzrokov blagostanja nordiškega kmetijstva se ve da je še mnogo drugih, kateri so iskati v državnih razmerah dotičnih dežel. Niti Danska, niti Švedska in Norveška se z vojaško silo ne šopiri in za neproduktivne svrhe pridelkov svojih žuljev ne zametuje. Davki so toraj v primeri z družimi vojaškimi državami zeló majhni, in kolikor se jih plačuje, obračajo se za občni prid, za produktivne namene, za povzdigo in prospeh občnega blagostanja. Pač srečne so države, srečni narodi, katerim ni trebat i vojaškim!

Kristianija 15. julija.

Dr. Ahasverus.

Ali je prav, da Ljubljana nehvaležnim Topčidercem pošilja gnoj?

Donava, ki ima velikansko ozemlje v svoji oblasti, nabira na dolgi poti mnogo gradiva, zemljiščem tečnega. Prod in pesek pušča v gornjem teku, na prostoru v

spodnjem pa plodnega blata nanaša. Velik del Ogerske, Srbske, Bolgarske in Rumunske je ta reka s svojim splavom pokrila. Ondi so kraji, kjer se zemlja samo z brano nekoliko zrahlja, pa potem žito čudovito plenja.

Odveč bi bilo v teh krajih zemljo gnojiti, vzlasti ker se leto in dan le enkrat žanje ter se njive zaradi obilnosti sveta tudi večkrat neposejane v prahu puščajo. Gotovo bi zrno tako težko in jedrnato ne bilo, ako bi s živalskim gnojem polje gnojili. Tù je svet redilnih tvarin sam po sebi uže tako poln, da se kraj, kjer se kup slame sožge, v rasti ne loči od tacega, kjer slamnatega pepela ni nič ležalo.

Od tod pride, da krompir na močni zemlji z živalskim gnojem (gnjilcem) zeló pognojeni njivi le stebila in perje dela, zrna pa ne; pesa gre v perje, fižol divja in ne obrodi zrna; strn je pomladi na moč lepa, a kedar ima cvesti, poleže in stare jo rija, pridelajo se pleve mesto zrna.

Topčiderci torej po razumljivih vzrokih ter po pravih naravnih vodilih živalski gnoj zametujejo. Nespačetno pa je postopanje ljudi v krajih, kjer zemlja brez gnoja ničesar ne rodi, a vendar le najboljši gnoj, v reke ga spuščajoči, zametujejo, ter vodé s človeškimi odpadki ognjusujejo.

V velikih mestih v Londonu in Parizu začeli so v novejših časih premišljevat, kaj bi bilo ukreniti, da bi gnojnico iz stranišč v izboljšanje polja rabili. Naredili so v to svrhu pod zemljo široke žlebove, v katere so tekočo vodo napeljali. Le-ta pomiva in odnaša vso priteklino v velike jame zunaj mesta. Od tod razpeljavajo posebni, v ta namen narejeni stroji gnojnico in napajajo po rôvih polje v bližini mesta. Velika ravnina pod Londonom, poprej pustota, spreminja se po tej napravi v rodovito polje, za gnojnice vrača se pa Londoncem mleko in razno sočivje v veliki obilici. Tudi Parižanom se taka naprava od dne do dne bolje splačuje.

Tako umno delo pa ni osamljeno ostalo; začela so Londonce in Parižane tudi druga mesta, kakor Berlin, Dancig itd. posnemati, kajti vsak se rad smrdljive gnojnice znebi, da dobí za-njo ceno okusno mleko in sočivje, surogatno kavo, sladkorja in mesá.

Da bi se to, kar mesto povžije, zopet polju vrnilo, postavljajo zopet v nekaterih mestih kiblice pod stranišča, ki so tako narejene, da se polne tesno zapró in s praznimi nadomestijo. Take kiblice napolnene z najboljšim gnojem spraznujejo na primernem prostoru zunaj mesta ali jih pa naravnost na polje vozijo.

V poslednjih letih se je ta naprava zaradi težavnosti pri premenjevanju kiblic tako predrugačila, da s cementom trdno narejena jama pri vsaki hiši odpadke na-se vleče, skozi luknjo na oboku pripravljeno izsrkava se gnojnica v pripraven sod, ki se vozi od hiše do hiše, dokler ni poln. Odpadki se speljajo v veliko gnojnišnico, potem pa na polje. Ako je pa treba ta gnoj v daljne kraje voziti, delajo iz tacega blata kosce v podobi opeke, ki ga na sapi posuše (poudrette). Čistenje stranišč na ta način imenujejo pnevmatično kidanje (pneumatisches System).

Slednjega čina poprijel se je ljubljanski mestni odbor. Želeti bi bilo, da bi ti dobri nameni mestnega odbora mrtvi sklepi ne ostali, vsaj ni dvomiti, da bi se ta stvar praktično izvršiti ne dala. Kaj ima naš mestnjani in kmetovalec svetlih zgledov na Posavji? Posavci kupujejo gnojnico iz mestnih stranišč po primerno visoki ceni (vojašniška pri sv. Petru jih stane na leto in dan čez 100 gold.) in jo marljivo po polji razpeljavajo. Mestnjani ljubljanski pa rad v mleko in v sočivje spremenjeno gnojnico kupuje. Takemu kmetovalcu pa tudi kruha ni treba stradati.